

Rakousko-Uhersko byl neúspěšný stát

(Polemika s Pavlem Kohoutem, LN, 23. 9. 2014, str. 10)

V rámci trvalé habsburské obsese, jež jako pandemie zachvátila média Česka, jsme zaznamenali pozoruhodný omyl pana Pavla Kohouta, ředitele pro strategii podniku Partners. Prezentoval jej v Lidových novinách v článku „Británie: historie pokračuje“. Copak to Spojenému království doporučuje vážený pan ředitel? Nic menšího nežli nalezení vzoru pro „vyrovnání mezi Anglií a Skotskem“ – ve starém Rakousko-Uhersku, státu, „který naši předkové rozbili“. „Sancta Simplicitas – Svatá Prostoto!“ zajisté by zvolal zesnulý klasik marxismu-leninismu.

Pan ředitel maluje v Lidovkách překrásný portrét mytologického mocnářství, jež podává v těch nejružovějších barvách, jako jakýsi „v mnoha ohledech úspěšný stát“ pod osvíceným mocnářem Franzem Josefem I. Tento stát prý počal dohánět hospodářské a společenské zpoždění, Evropu „za vlády Franze Josefa I.“ (!). Za pokrok považuje kuriální volební systém prý podle sněmoven britských a vládu jmenovanou císařem na základě voleb atd. „Harmonii ovšem kazili separatisté z různých národů. Především Uhři.“ V krátkosti pan ředitel nakupil horu historických nesmyslů.

Tak za prvé, mocnářství již od počátku 19. století zdaleka nebylo úspěšným státem. Po napoleonských porážkách a následné restauraci monarchismu zažilo nové válečné porážky a ztráty území. Od 30. let 19. století nastávalo v mnoha zemích monarchie revoluční vření, jež vyústilo v rok 1848 – „revoluční jaro národů Evropy“. Tehdy se nejvýrazněji projevil rozpor mezi dvěma aspiranty na nadvládu v monarchii, Rakušany a rakouskými Němci na jedné straně a Maďary na straně druhé. Ostatní národy monarchie tonuly v hluboké politické a sociální porobě, z níž se počali vymaňovat právě nejdříve Češi, Italové a Srbové, zatímco ostatní setrvali ve vazalsko-feudálním poměru k říši a k panským národům. Snad nejhorší poměry vládly u Rusínů a Slováků, kteří svým osudem vyděsili i řadu evropských intelektuálů, jako byli Björnson či později Scotus Viator nebo André Chénedanne. Ti podávali do civilizované Evropy otřesné zprávy o poměrech Rusínů, Malorusů a Slováků pod uherskou knutou.

Za druhé, osvícenost Franze Josefa I. je jen usilovně šířený mýtus. Tento praporečník tuhému feudálnímu konzervatismu, tento ultrakatolický suverén nepřipouštěl žádné kompromisy, pokud šlo o nadvládu rakousko-německého Herrenvolku v mocnářství. Jeho předchůdce, neprávem opomíjený a řadou historiků nepravdivě ostouzený Ferdinand Dobrotivý, byl v mnoha ohledech jeho opakem a rozhodně Franze Josefa I. převyšoval v řešení otázek hospodářství i vztahu k národnostem monarchie. Základní osou panování Franze Josefa I. bylo nadržování vysoké šlechty, vysokému kléru a armádě, což byly tři základní pilíře absolutismu staré monarchie. Pokud se týče separatismu Maďarů, nebyl osnován demokratismem jako u ostatních národů monarchie, nýbrž naopak mocichtivostí stejné nobility, jaká vládla v rakouské části mocnářství. Byl to zkrátka boj šlechty proti šlechtě, kde poddaní hráli pouhou úlohu „kanonenfutrů dějin“. I když tento boj pomohla uhasit ruská a chorvatská nahajka roku 1848, nakonec muselo dojít k novému modu vivendi mezi soupeři o mocivládu v soustátí – a to nastalo roku 1867 a bylo to počátkem konce monarchie! Již tehdy to postihl naprosto přesně František Palacký a prorokoval, že den zrození dualismu je otcem zrození panslavismu a rozkotání monarchie. Tehdy vytyčil heslo „Byli jsme i před Rakouskem, budeme i po něm!“, které se naplnilo roku 1918. Franz Josef, na vojenském poli krácející od porážky k porážce a naplňující heslo rakouských generálů „Pánové, nesmíme dělat vůbec nic, abychom situaci ještě více nezhoršovali!“, tím více tíhnul k armádě, kterou preferoval po celou svou vládu naprosto přede všemi rezorty říše. Mezitím se říše potácela od jedné hospodářské krize ke druhé – v 70.–80. letech jich zažila nejméně pět. Zatímco západní Evropa, Británie, Francie a Německo, se dynamicky rozvíjely a měnila se tam i sociální struktura společnosti a posiloval tzv. „střední stav“, Rakousko-Uhersko zaostávalo jak hospodářsky, tak i sociálně – a to byl pravý důvod emancipačních snah porobených národů. Češi například si museli každý hospodářský pokrok na říši tvrdě vybojovat,

příčemž panovník buďto jen pasivně přihlížel, anebo aktivně bránil tomuto rozvoji. Panovník nesnášející pokrok telegrafu, telefonu, lokomotiv a automobilů, se raději věnoval vojenským přehlídkám a alpskému lovu než rozvoji průmyslu a obchodu. Rakouská obchodní flotila byla jen karikaturou, vynálezci jako Ressel byli utlačováni a odstavováni.

Východní polovina říše byla obrazem feudálních velkostatků a přežilých forem zemědělství s bizarními formami vlastnictví, jako byly například komposesoráty – společná feudální vlastnictví lesů, polí, luk a pastvin – na Podkarpatské Rusi, tehdy Karpatálji VelkoUherska. Obrovské hospodářské, sociální a politické rozdíly panovaly mezi rozlehlými a odlehlými oblastmi soustátí – a byly jakýmsi předobrazem rozdílu mezi západními a jihovýchodními státy dnešní Evropské unie. Mocnářství tak tvořil jakýsi nesourodý nehomogenní slepenec, jenž svou geopolitickou povahou byl určen k pomalému vyhánění, což se nakonec i stalo. Stačí se podívat do kterékoli seriózní historické monografie – nikoli do oslavných publikací! – jako je třeba Prokšova kniha Konec říše Habsburků – a tam nalezneme přesné statistiky a údaje o zaostávání mocnářství za ostatními zeměmi západní Evropy.

Spor mezi Uhry a Rakušany tedy měl povahu nikoli jen národnostní – nacionálního šovinismu, jak to úzce vidí pan ředitel a mnozí naši medialisté – ale měl hluboké kořeny ekonomické a sociální. Zužovat rozbití monarchie jen na nacionální šovinismus znamená kreslit „protiobraz dějin“, jak to nazývá termín praporečníka sudetismu Posselta.

Radit současné Británii – kterou Hospodin zachoval jako jednu z progresivních monarchií Evropy – jež mohla být vzorem pro řadu států Evropy, ale nebyla vzorem pro zahnilé mocnářství! – vyrovnání podle starorakousko-uherského dualismu by bylo podáním politického cyankáli. To si zjevně pan autor neuvědomil. Ostatně Británie vždy ustála své krize a věrme, že je ustojí v budoucnosti opět – i bez pavzoru shnilého Rakousko-Uherska, jež se odsoudilo k zániku už dávno předtím, než naši legionáři vystřelili u Zborova, Terronu a Doss Alta.

Jiří Jaroš Nickelli, ČSOL Brno
Autor je muzeolog a etnograf.